

Péntek Imre

Gyással árnyékolt születésnap Utassy József 70. évére

Furcsa évforduló ez. Születésnap, gyással beárnyékolva. Jókedvű gratuláció helyett – emlékidzés. Nélküle, és mégis vele. Végül is, mi az a hetven év? Pályatársak, nála idősebbek, többet megértek. (S reméljük, megérnek.) Neki nem sikerült. A 2010-es év benyújtotta a számlákat. S mindazt visszavette, amit a gondos ápolás és a szakszerű orvosi kezelés 2005-től elhódított a betegségtől. A „ragyogató kórtól”. Pedig a rédicsi magány akár jót is tehetett volna. Túl a súlyos kríziseken. Távol Budapesttől, ahol már nem érezte jól magát, a szépen berendezett új otthonban. A barátok, író –és költőtársak, szerkesztők figyelmét azért magán érezve. S ő is mindent megtett, hogy túlságosan ki ne essék – a gyűlölt-szeretett közegből, amit irodalmi életnek nevezünk. A Digitális Irodalmi Akadémia tagjaként áradtak hozzá a folyóiratok, könyvek. S elég volt egy pillantást a lapokra vetnie – nevet olvasnia – tudta, ki hol tart, mire készül, milyen súllyal publikál. Szellemi frissességét óvta, őrizte. Karban tartotta. Kívülről mondta ifjúkori verseit. Ugyanúgy élt benne a múlt, mint verseiben. Még ekkor is a pontosság mániákusa volt. Az írásjelek megszállottja. S jaj volt annak a szerkesztőnek, aki elvétette... Ha hibádzott, rossz helyen volt egy gondolatjel, vessző, felkiáltójel. Őrizte, mint a jó pásztor, a szavaival kirakott rendet. Ritmust. Hangzást. De olykor már fáradt, belátta: ez már a végső küzdelem. Mégis, fokozatosan vonult vissza, nem adta fel könnyen a terepet. Új feladatot talált, miközben a gondosan dossziékba rendezett kéziratokat lapozgatta. (Ezek a fotók számomra a legmeghatóbbak.) Verseinek dialógusokká való rendezése – mélységesen elfoglalta. Szeretettel és odaadással végezte ezt a munkát. Drámai formációk alakultak ki összeállításai nyomán, amit a lenti versmondó kör (azóta Utassy József versmondó kör) több helyütt elő is adott. Versszínházról álmódott. Hogy minél hatásosabban szóljon meg az ő üzenete. Hisz ifjabb korában maga is kiváló előadónak bizonyult. Volt ehhez érzéke, tehetsége. Ha megnyerő orgánumán búgott a verse – nem lehetett nem odafigyelni rá. A „szép elmúlás” azonban ezen a téren sem kímélte. Pedig mi az a hetven év? Csak egy állomás a sok közül. Túl a kései Kossuth-díj okozta megrendülésen. Félt tőle, de várta is. Készült rá. (Ahogy mi is.) Olyan életmű ez, aminek megvan a maga méltósága, súlya, jelentősége. Azt hitte, barátaival, tisztelőivel, családjával együtt, van idő. Ezt erősítette a Bethlen-díja átadásán való részvétele, a budapesti Uránia moziban, 2009 decemberében. Majd az emlékezetes Költészet Napi találkozók, közös fellépés költő barátaival, a Kilenec tagjaival, a zalaegerszegi Városi Hangverseny-és Kiállítóteremben. (Ki gondolta volna, hogy ez lesz utolsó nyilvános szereplése?) Aztán, 2010 elején, valami azt súghatta neki, hogy az Ezüst rablánc című, utolsó kötetét, amit még ő rakott össze, ő foglalt meglehetősen eredeti, az időrendet felforgató ciklusokba, megjelenését fel kell gyorsítania. S ebben partner volt a Napkút Kiadó szerkesztője, Szondi György. A munkákat február folyamán gyorsan és eredményesen elvégezték. A kötet még teljes egészében az ő szellemi védjegyét viseli. A 2010-es könyvhétre megjelent, de az ünneplés, a bemutatás, a dedikálás elmaradt. A költő már mással volt elfoglalva. Maradék életerejével a kórházban küzdött a felépülésért. A gyógyulásért. S azért, ebben a nehéz időszakban is, találkoztunk. Várta ezeket a találkozásokat. Számított rájuk. Számon kérte őket, ha elmaradtunk. Láttuk, hogy gyöngye, pihenésre szorul. Hogy kifárasztja a figyelem. Mégsem panaszkodott. Nem terhelt betegségének nyűgeivel. Teljes szellemi jelenétével ránk, vendégeire koncentrált. Az életre figyelt, nem arra –ami azon túl van... Pedig fiatalon megkezdte küzdelmét az idővel. Kezdetben nem a valós idő foglalkoztatta – inkább a halhatatlanság eszményi dimenziója. Az utókor megfellebbezhetetlen ítélete, amely elégtételt szolgáltat a korai hányattatásokért. „Ítélni engem eljön az Idő!” – írja a Mert nagyon sújt és szeret című versében. S eljön az „Égig-Emelő Daru, s fölmarkol majd a sírgödörből.” Ekkor még így fogalmazott: „Szép elmúlás, gyönyörű enyészet/ mért nem tudsz megvigasztalni engem?”

Ez az idilli viszony azonban drámaian megváltozott a hetvenes évek végén. A Halál úr többször is kopogtatott az ajtón. A Ragadozó föld-ben már ez a valós idő válik főszereplővé. Ahogy írja az Öregedő című versében:

Negyven évgyűrű
Fénybilincseben
Dideregsz álmodban,
Vacogsz ébren.

A kegyetlen felismerés: „nem tűnődheted /porrá az időt – egyre inkább elhatalmasodik tudatában. Szebbnél szebb versek születnek ennek viaskodásnak jegyében. Egyik utolsó verse, a Fáj az idő. Ebben olvasható: „Törvény, amit világra jött, /el kell múlnia lassan...„ Talán így lehetett volna... Lassan, nyugalomban, végighaladva a békés öregség stációján. Megérve a hetven évet. Megérve a köszöntéseket, a virágcsokrokat, az elcsukló mondatokat, a bensőséges laudációkat. A média (eddig szűken mért) figyelmét. Amikor az emberi és költői sors összeforr. Ahogy neki fáj az idő, nekünk is, felelősségtől görnyedőknek – fáj, hogy nem így történt. Hogy a hatvankilences szám – a beteljesületlenség szimbóluma – az, ami neki és nekünk kijutott. S ezzel a sajtó hiánnyal kell beérnünk... Hát ez maradt. Feladat, kötelesség, a művek feldolgozása – amit az életmű joggal várhat el. Ez az a teljesség, ami feledtetheti az elmaradt kerekded évforduló örömét. Ez az, ami az emlékezésnél is súlyosabb örökségünk. (A közölt „szigligeti” versek kéziratrendezés közben kerültek elő, még a költő életében.)

